

Aquest article és només una temptativa d'abordar un tema tan complex i sofisticat com és el desig a les escoles. Sabent que en la història de l'educació hi ha hagut casos d'escoles que van optar per pràctiques àuliques en què es feia present el desig dels subjectes, intentarem reflexionar per a la resta de les institucions que encaixen en les idees següents.

Partim de tres possibles hipòtesis per plantejar el desig a les escoles:

1. El desig pel coneixement es troba prohibit des de l'antiguitat.
2. El desig es troba oburat per la demanda i la disciplina, alhora que cada subjecte satisfà el seu desig transgredint les ordres implantades.
3. El desig no té cabuda dins els dispositius de poder que desenvolupen les institucions escolars com a reproductores del poder hegemònic.

Dins l'aparell de l'Estat, aquestes hipòtesis no són contradictòries, però cadascuna enfoca una situació diferent. Desig dels subjectes que aprenen i dels subjectes que ensenyen. Ordre dels subjectes, que poden ser tant els alumnes com els docents, que desitgin aprendre i ensenyar. Però ens remetrem específicament als subjectes alumnes.

Per començar, indagarem en el terme polisèmic del desig. El diccionari Larousse (1969) defineix el desig com l'"aspiració pel coneixement o la possessió d'alguna cosa; segons el seu desig || el que es desitja: tenir molts desitjos || vots: desig de felicitat || a mida dels seus desitjos, segons el seu gust". La primera accepció que ens dóna el diccionari ens sembla que es correspon a la pràctica educativa, de manera que podríem plantejar que el desig dels subjectes que aprenen seria, entre altres, aspirar a conèixer o posseir alguna cosa. Aquest fet resultaria pertinent si s'ensenyés a desitjar a les escoles, com ho va plantejar Slavoj Žižek en una dissertació que va realitzar a Buenos Aires el 2003. Què seria això d'ensenyar a desitjar? Com seria el desig en aquest cas? Creiem que seria una construc-

ció cultural que s'aniria forjant en el subjecte a mesura que aquest creixés i desitgés, una construcció en espiral amb nivells de complexitat.

Creiem necessari aclarir que, per poder fer una anàlisi que prevegi els distints paradigmes qualitatius i quantitativs dels desitjos dels subjectes, hem de partir de la hipòtesi que quan el subjecte creix li succeeixen fets únics i històrics.

La psicoanàlisi, disciplina que s'ha ocupat del desig, des dels seus inicis planteja, entre altres tòpics, que el desig és un dels pols del conflicte defensiu; el desig inconscient tendeix a realitzar-se restablint, d'acord amb les lleis del procés primari, els signes lligats a les primeres experiències de satisfacció. La psicoanàlisi també ha mostrat, basant-se en el model del somni, com el desig es troba també en els símptomes en forma d'una transacció (Laplanche i Pontalis, 1981), transacció que es manifesta en les relacions entre els docents i els alumnes. Si el desig és visible per mitjà de les accions que els subjectes porten a terme en un procés intern, com es desenvolupen diàriament? Com se'ls pot ensenyar a desitjar?, què se'ls ha d'induir a desitjar? El desig es pot enllaçar amb les demandes institucionals.

Lacan és qui s'ha dedicat a centrar altra vegada els descobriments freudians entorn de la noció de desig i a tornar a col·locar aquest concepte en el primer pla de la teoria analítica. Dins d'aquesta perspectiva, s'ha vist induït a diferenciar-lo de conceptes com el de "necessitat" i el de "demanda", amb els quals sovint se'l confon.

La necessitat es dirigeix a un objecte específic, amb el qual se satisfà. La demanda és formu-

lada i es dirigeix a un altre; tot i que encara es refereix a un objecte, això és per ella inessencial, ja que la demanda articulada és, en el fons, demanda d'amor.

El desig neix de la separació entre necessitat i demanda; és irreductible a la demanda, atès que intentem imposar-sensetenirencompteellenguatge i l'inconscient de l'altre, i exigeix ser reconegut absolutament per ell (Laplanche i Pontalis, 1981).

La necessitat a l'escola és oburada per la demanda i moltes vegades el desig és deixat fora de les aules. És possible en els alumnes el desig de conèixer, d'estudiar, de saber? Una resposta possible ens la dóna Plató, quan en el llibre 7 de *La República* narra el mite de la caverna, en què un dels homes, després de viure en la penombra, en l'esclavitud, surt a veure la llum de fora, que il·lumina el seu ser, i quan torna i conta als seus companys el que ha conegut, és apedregat fins a la mort.

També l'*Antic Testament* parla del desig sobre el coneixement: quan Eva prova la fruita prohibida de l'arbre del coneixement del bé i del mal, perd el paradís i el gènere femení és sotmès a parts amb dolor i els humans són condemnats a ser mortals, entre altres penes.

A la vegada, en la literatura infantil, més concretament en *Pinocchio*, el desig de ser nen porta el protagonista a fer cas del que li diu Geppetto. Com planteja una de les fórmules lacanianes, el

desig de l'home és el desig de l'altre. Pinocchio desitja el que un altre desitjaria. En el relat de Pinocchio es desplega la tríada lacaniana: desig de l'altre, desig de ser desitjat per l'altre i desig per allò que l'altre desitja.

Alain Gay veu *Pinocchio* com un text clínic: descriu el desenvolupament d'un nen en un univers en què ha d'aconseguir que el seu progenitor assumeixi la funció d'un pare complet (Soriano, 2005). El seu desig de viure, contra la llei, el porta a un retorn a allò reprimat. Pinocchio diu (Collodi, 1972):

De veritat que som desgraciats nosaltres els nens; tothom ens atrapa, tothom ens dóna lliçons... És com si a tothom se li hagués ficat al cap que són els nostres pares o els nostres mestres, a tothom, fins i tot als grills que parlen...

Tothom li diu què ha de fer, però ningú li demana què és el que desitja ell.

Gilles Deleuze (1994), en una anàlisi que protagonitza ell mateix, planteja a Foucault algunes qüestions sobre el desig:

La darrera vegada que ens vam veure, en Michel em va dir, amb molta amabilitat i afecte, més o menys això: "no puc suportar la paraula desig; fins i tot si vostè la fa servir d'una altra manera, no puc evitar pensar o viure que desig és igual a falta, o que desig significa alguna cosa reprimida". En Michel va afegir: "el que jo anomeno 'plaer' és potser el que vostè anomena 'desig'; però de totes maneres necessito una altra paraula que no sigui 'desig'".

Evidentment, una vegada més, no és una qüestió de paraules. Perquè jo mateix no suportó a penes la paraula "plaer". Però per què? Per mi, desig no implica cap falta; tampoc és una dada natural; està vinculat a una articulació d'heterogenis que funciona; és procés, en oposició a estructura o gènesi; és afecte, en oposició a sentiment; és *haecceitas* (individualitat d'una jornada, d'una es-

tació, d'una vida), en oposició a subjectivitat; és esdeveniment, en oposició a cosa o persona. I sobretot implica la constitució d'un camp d'immanència o d'un "cos sense òrgans", que es defineix només per zones d'intensitat, per llindars, per gradients, per fluxos. Aquest cos és tant biològic com col·lectiu i polític; sobre ell es fan i es desfan les articulacions, és ell qui porta els punts de desterritorialització de les articulacions (o línies de fuga); varia (el cos sense òrgans de la feudalitat no és el mateix que el del capitalisme). Si l'anomeno cos sense òrgans és perquè s'oposa a totes les estratègies d'organització (la de l'organisme, però també a les organitzacions de poder). És justament el conjunt de les organitzacions del cos el que trencarà el pla o el camp d'immanència i imposarà al desig un altre tipus de "pla", estratificant en cada ocasió el cos sense òrgans.

És en aquest possible diàleg entre els dos pensadors on notem una vasta caracterització del desig. Nosaltres pensem que:

- El desig és un procés d'aprendre i ensenyar, no una estructura rígida.
- El desig és afecte, ser commogut per l'experiència, i no pel sentimentalisme.
- El desig individual està relacionat amb el conjunt d'individus.
- El desig és esdevenir, acte i acció.
- El desig s'inscriu en un cos biològic, polític i social.

Així és com s'ha d'entendre el desig per tal que a les escoles molts docents (històrics) deixin de protegir els nens del que volen. Perquè si hi ha alguna cosa que trencarà les estructures actuals de l'educació, serà el desig de les veus que produeixin discursos i accions. Veus autònomes, que a mesura que creixin puguin produir la frase "jo vull, nosaltres volem". Per aconseguir que no només es desitgi no complir amb l'establert, caldrà plantejar-nos què estem demanant i què estem rebent, què estem obligant a desitjar i què volem prohibir que desitgin als alumnes. Perquè el que anhelem és una escola amb subjectes que ensenyin i aprenguin a desitjar. Com saber el que desitjo? Qui em donarà respostes sobre el que jo desitjo? Un camí

possible el podem trobar en les cultures, en els llenguatges i en la imaginació, és a dir, en una escola que respecti l'alteritat cultural sense discriminar ni jerarquitzar les cultures, en una escola que produeixi textos en què els llenguatges estiguin presents i on la imaginació sigui un territori que explori. Imatges dins meu que es projectin amb les dels altres per poder simbolitzar i donar sentit al que m'ensenyen dins el meu univers. Així mateix, creiem que com que no es pot ordenar a gaudir ni a desitjar, ningú (ni tothom) em pot dir què he de desitjar ni pot decidir sobre el que desitjaré. Per això el desig és una recerca, es construeix en actes i paraules, en expressions des de dins del subjecte cap a fora. La nostra intenció no és proposar una escola hedonista, que promulgui únicament el plaer. Si bé creiem que quan el desig està present facilita les tasques que es realitzen, no creiem que sigui la finalitat en si mateix, com tampoc és la recerca del desig el propòsit que plantejgem a les escoles, ja que esperem que les escoles siguin organitzacions d'ensenyament.

Creiem, doncs, que el desig pot estar inscrit dins les estratègies i dispositius pensats. És a dir, que cal ensenyar a desitjar, desitjar ensenyar i, sobretot, aprendre a preguntar-nos pel lloc del desig individual i col·lectiu.

Bibliografia

- COLLODI, C. *Las aventuras de Pinocho*. Madrid: Alianza (1972).
- DELEUZE, G. *Désir et plaisir*, dins *Magazine Littéraire* núm. 325, pàg. 57-65 (1994).
- GARCÍA-PELAYO, R.; TORO, M. *Pequeño Larousse ilustrado*. Barcelona: Planeta, SA (1969).
- LAPLANCHE, J.; PONTALIS, J. B. *Diccionario de Psicoanálisis*. Madrid: Labor (1981).
- PLATÓ. *La República*. Barcelona: Edicomunicación (1993).
- SORIANO, M. *La literatura para niños y jóvenes. Guía de exploración de sus grandes temas*. Buenos Aires: Colihue (2005).
- ZIZEK, S. *Conferencias*. Buenos Aires: Paidós (2004).
- *La Santa Biblia*, versió de 1960. Miami, Florida: Vida (1980).

Nelson Miguel Abaca Cornejo
Professor de Ciències de l'Educació
Universidad Nacional de Rosario
nelsonabaca@hotmail.com

Prisma

serveis psicopedagògics

Centre d'Atenció al Desenvolupament Infantil i Familiar

▣ Especialistes en les dificultats en lectoescriptura i matemàtiques

▣ Atenció a les famílies

▣ Orientació a l'entorn escolar

Pl. Poeta Marquina 5, 1r 2a
17002 Girona
Tel. 972 21 64 23

Rbla. Generalitat 45
17220 Sant Feliu de Guíxols
Tel. 972 32 61 75

www.centreprisma.cat
centre@prisma.cat